

Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs

Donaustraat 158, NL-8226 LC Lelystad
telefoon [0320-258461](tel:0320-258461), fax: 0320-258098
internet: www.nvvto.nl, e-mail: info@nvvto.nl
postgiro 6113905

Toezicht op thuisonderwijs: een afbakening

Een notitie over rijkstoezicht op thuisonderwijs, zoals voorgesteld in de notitie "Thuisonderwijs in Nederland" van Maria van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Inhoud

1	Samenvatting	2
2	Inleiding.....	2
3	Wat is thuisonderwijs?.....	3
4	Empirisch-wetenschappelijke inzichten	4
4.1.1	Zuid-Afrika.....	4
4.1.2	Australisch onderzoek naar kinderen met handicaps.....	4
4.1.3	Verenigd Koninkrijk	5
4.1.4	Canada	6
4.1.5	Verenigde Staten	7
4.1.6	Nederland	7
5	Politiek en pedagogiek	7
5.1	Reacties op thuisonderwijs.....	8
5.2	Commentaar	9
5.2.1	Reflexdenken	10
5.2.2	Toegang tot Amerikaanse universiteiten.....	11
5.2.3	Volkenrecht: de beslissende factor.....	11
6	Het recht op onderwijs in vrijheid.....	12
6.1	De reikwijdte van 'filosofische overtuigingen'.....	13
6.1.1	Jurisprudentie uit Straatsburg.....	13
6.1.2	De toepasbaarheid van EHRM-jurisprudentie in Nederland.....	14
6.1.3	Thuisonderwijs en respect voor andermans overtuigingen	15
6.2	De reikwijdte van 'het recht op onderwijs'	15
7	Toezicht op thuisonderwijs in vrijheid	16
7.1	Een voorbeeld van een onderwijsfilosofie.....	17
7.2	Hoe gestructureerd dient thuisonderwijs te zijn?	20
7.3	Middelen van inzicht en toezicht.....	21

7.3.1	Ouderlijk commitment.....	21
7.3.2	Observatieverslag van een vertrouwde derde	21
7.3.3	Toetsafname	21
7.3.4	Professionele beoordeling.....	22
7.3.5	Informatieverstrekking en bewijslast.....	22
7.3.6	Literatuur.....	22
7.3.7	Adviescommissie	22
7.4	Verschillen van mening met de toezichthouder	22
8	Tot besluit.....	23

1 Samenvatting

In de nota "Thuisonderwijs in Nederland", bij de Tweede Kamer ingediend op 5 juni 2003, stelt de Minister van OC&W voor richtingbezwaarde ouders wier kinderen vrijgesteld zijn van de plicht tot schoolgang een onderwijsplicht op te leggen en toezicht op dit onderwijs in te stellen.

De NVvTO acht het vanuit praktisch en volkenrechtelijk gezichtspunt onmogelijk om het toegangscriterium van richtingbedenkingen en het verbod om die te laten gelden jegens recent schoolgegane kinderen te handhaven. Zij beveelt aan de toezichthouder slechts te laten handelen na een redelijk vermoeden van een onregelmatigheid.

Artikel 2, protocol 2 EVRM geeft een belangrijke richtlijn voor de balans tussen rechten en verplichtingen. Het Verenigd Koninkrijk, het Europese land met de meeste ervaring in thuisonderwijs leert ons hoe deze rechten en plichten praktisch kunnen worden gehandhaafd.

Deze verhandeling geeft de standpunten weer van de Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs, afgekort NVvTO. De auteur, drs. Peter J. van Zuidam, is voor vragen of nadere informatie bereikbaar via 0320-258461, of bij geen gehoor 06-33746214.

2 Inleiding

Deze notitie vormt een vervolg op de in 2003 verschenen notitie "Thuisonderwijs, erkenning en toezicht"¹ van de Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs (NVvTO). De aanleiding van deze notities is als volgt.

Op 5 juni 2003 stuurde Maria van der Hoeven, minister van OC&W, een [notitie](#)² over thuisonderwijs naar de Tweede Kamer. Daarin stelde zij voor om aan ouders, die zich beroepen op zogenaamde overwegende richtingbedenkingen en daardoor hun kinderen niet naar school sturen, een onderwijsplicht op te leggen en toezicht op hun onderwijs in te stellen.

De door haar bedoelde ouders beroepen zich op artikel 5, aanhef en sub b van de Leerplichtwet 1969. Dit artikel stelt, voor zover toepasselijk:

De in artikel 2, eerste lid, bedoelde personen (de ouders of verzorgers) zijn vrijgesteld van de verplichting om te zorgen dat een jongere als leerling van een school (...) is ingeschreven,

¹ Zie: www.nvvto.nl/toezichtverhandeling.htm

² De notitie over thuisonderwijs van de Minister van OC&W is te zien op: <http://www.minocw.nl/brief2k/2003/doc/22093a.PDF>

zolang (...) zij tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning (...) gelegen scholen (...) waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden, overwegende bedenkingen hebben.

De Minister kiest er blijkens de notitie voor om de mogelijkheid voor thuisonderwijs beperkt te houden tot de categorie ouders met richtingbedenkingen, van wie de kinderen niet recentelijk aan een school stonden ingeschreven, zij schreef dan ook: *“Het is dus geenszins mijn bedoeling de rechten van ouders op het bieden van thuisonderwijs te vergroten.”*

In de notitie “Thuisonderwijs, erkenning en toezicht” heeft de NVvTO gereageerd op de intenties van de Minister. De notitie die u nu leest gaat hier nader op in, geeft een reactie op enige publiek gemaakte opinies over thuisonderwijs en gaat, mede op verzoek van het ministerie van OC&W zelf, nader in op het toezichtvraagstuk rond thuisonderwijs.

Onze standpunten zijn waar mogelijk met -- over de hele wereld beschikbaar gekomen -- wetenschappelijke onderzoeksresultaten onderbouwd. Deze notitie vult de eerste notitie aan maar vervangt haar niet. De in onze notitie van 2003 vastgelegde standpunten zijn ongewijzigd.

Naar aanleiding van in de samenleving en overheid opgekomen vragen en reacties zullen wij volgende notities opstellen over thuisonderwijs.

Deze notitie gaat dieper in op de toezichtpraktijk in verschillende landen waar thuisonderwijs is toegestaan. De juridische vertrekpunten van deze notitie zijn protocol 1, artikel 2 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en artikel 18 van het Internationale Verdrag voor Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR).

Terzijde: het is een misvatting te denken dat thuisonderwijs in Nederland alleen gegeven wordt door richtingbezwaarde ouders, de doelgroep in de notitie van de Minister. Een aantal ouders geven onvrijwillig thuisonderwijs, omdat hun kind om diverse redenen geen school kan bezoeken. Dezen komen ook voor in het ledenbestand van de NVvTO.

3 Wat is thuisonderwijs?

De term thuisonderwijs betekent dat kinderen niet dagelijks het huis verlaten om naar school te gaan maar leren onder begeleiding van hun ouder(s) of degenen die als zodanig optreden. Dat leren vindt natuurlijk niet alleen maar thuis plaats, maar overal waar nuttige dan wel interessante kennis op te doen is.

Civieljuridisch valt thuisonderwijs te karakteriseren als het verschijnsel dat diegenen, die zich al met de opvoeding van een kind bezig houden, óók het onderwijs voor hun verantwoording nemen. Onderwijs en opvoeding worden dus (grotendeels) gegeven door dezelfde personen. Dat onderwijs kan in specifieke kennisgebieden van derden komen, maar dat gebeurt niet structureel, zoals bij schoolgang. Thuisonderwijzende ouders delegeren in essentie de verantwoordelijkheid voor het onderwijs aan hun kinderen niet.

Thuisonderwijs kan veel vormen aannemen en wordt gegeven vanuit een verscheidenheid van vertrekpunten. Deze kunnen religieus zijn in de georganiseerde zin van het woord, maar ook filosofische, morele en/of maatschappelijke overtuigingen kunnen een rol spelen. Niet zelden ligt inzicht in de persoonlijkheid en de specifieke behoeften van het kind in kwestie aan de basis van een thuisonderwijsaanpak.

Thuisonderwijs kan lijken op schoolonderwijs maar doet dat lang niet altijd. Soms wordt gebruik gemaakt van een correspondentiecurcussen, vaak ook stellen de ouders het programma zelf samen, soms ook is er essentieel sprake van curriculumvrij onderwijs, waarin het geleerde wordt bepaald door het kind zelf. Ouders en omgeving hebben dan een rol die lijkt op die van de coach van een topsporter.

In Nederland zijn de afgelopen jaren steungroepen en kringen voor bijeenkomsten gevormd. Daarin komen kinderen uit meerdere gezinnen bij elkaar, bijvoorbeeld om met elkaar te

spelen, of om één ouder of een derde met een bijzondere expertise gelegenheid te geven die met de kinderen te delen. Hierbij vindt echter geen delegering van onderwijsverantwoordelijkheid plaats zoals in een school, hoogstens deling ervan. Meestal komen ouders van jongere kinderen naar zulke bijeenkomsten mee. Soms is er sprake van echte fysieke leercentra, in gebieden waar voldoende thuis onderwezen kinderen wonen om die levensvatbaar te maken. Een voorbeeld hiervan is The Otherwise Club in Londen, in Nederland is de Levenderwijsclub actief in het regelmatig organiseren van bijeenkomsten en excursies.

De gebruikte leerbronnen zijn heel divers en hangen mede af van de persoonlijke overtuigingen van de ouders en de behoeften en voorkeuren van de kinderen. Men denke aan boeken, (correspondentie)cursussen, TV, video's en computersoftware, maar ook aan directe ervaring met natuur en cultuur en aan contacten met volwassenen die een interessante expertise beheersen. Schoolmateriaal wordt ook gebruikt maar heeft lang niet altijd de voorkeur. Vooral bibliotheken, mediatheken, musea en instellingen voor hands-on leren hebben dankbare klanten aan thuisonderwijzers, ook organiseren ze dergelijke mogelijkheden zelf.

De beoefening van thuisonderwijs groeit wereldwijd sterk. In de Verenigde Staten krijgen momenteel zo'n 2 miljoen kinderen thuisonderwijs (3 à 4% van de schoolgaande bevolking), in Groot-Brittannië, Canada en Zuid-Afrika rond de 100.000.

4 Empirisch-wetenschappelijke inzichten

In onze notitie "Thuisonderwijs, erkenning en toezicht" stelden wij al, dat de goede effectiviteit van thuisonderwijs boven redelijke twijfel verheven is, zowel in cognitief als in sociaal-emotioneel opzicht. Wij baseerden deze conclusie onder andere op een literatuuronderzoek van Dr. H. Blok van de UvA, gepubliceerd aan het eind van 2002. Blok baseerde zich op 28 onderzoeksrapporten uit de VS en Canada, die deze conclusie alle bevestigden.

Ondertussen zijn er uit nog meer landen onderzoeksrapporten beschikbaar gekomen, onder andere naar met thuisonderwijs groot geworden volwassenen. Al deze rapporten bevestigden Bloks standpunt nog eens. Hieronder volgt een overzicht.

4.1.1 Zuid-Afrika

Mw. D. Bester studeerde in 2002 aan de universiteit van Zuid-Afrika als onderwijskundige af met een vergelijkend empirisch onderzoek³ naar de academische en sociale effectiviteit van thuisonderwijs in haar land. Haar conclusies waren dat thuisleerlingen, in vergelijking met leerlingen in staatsscholen, beter presteren in een standaardtest en dus niet academisch benadeeld werden; en dat de stand van socialisering van thuisleerlingen in gunstige zin met de gestandaardiseerde norm overeenkwam.

4.1.2 Australisch onderzoek naar kinderen met handicaps

Van Reilly, Chapman en O'Donohue kwam in 2002 een kwalitatief beschrijvend onderzoek over thuisonderwijs aan kinderen met onderwijsgerelateerde handicaps te staan in een Australisch tijdschrift voor onderwijsonderzoek. Aan onderzoek naar thuisonderwijs op zulke kinderen ontbrak het tot dusverre.

De onderwijssituatie van zes kinderen werd onderzocht. De handicaps in kwestie liepen uiteen van dyspraxie tot epilepsie, autisme, gevolgen van pesterij op school, hersenschade, ADHD, een hartafwijking en het Downsyndroom. Alle in het onderzoek betrokken kinderen

---

³ Dierdré Bester: Die effek van tuisskolling op die sosiale ontwikkeling en die akademiese prestasie van die pré-adolescent. Universiteit van Suid-Afrika, Departement Opvoedkundestudies, 2002. Op verzoek verkrijgbaar als pdf-file bij de NVvTO, info@nvvto.nl. Taal: Afrikaans en Engels.

hadden een periode van schoolgang achter de rug voordat de ouders op thuisonderwijs overgingen. De genoemde aanleidingen om dit te doen waren:

- Gebrek aan kwalitatief goed sociaal contact met andere kinderen op de laatst bezochte scholen;
- Negatieve socialisatie, die de aandacht te zeer van de leerontwikkeling wegnam;
- Ongewenste groepsdruk en pesten, mede als gevolg van de handicap(s);
- Verschil van mening met het onderwijsteam over educatieve normen en waarden;
- Intensieve confrontatie met kinderen met grotere sociale handicaps dan die van de betrokken kinderen;

Meerdere ouders rapporteerden dat ze enige tijd nodig hadden om de best bij hun kind passende vorm van thuisonderwijs te vinden. Het thuisonderwijs werd eerst gestructureerd lesmatig en volgens een vast rooster opgezet, waarna de onderzochte gezinnen overgingen tot een flexibeler aanpak, die beter aansloot bij onvoorziene optredende omstandigheden zoals ziekte e.d.

Meerdere ouders spraken hun ongenoegen uit over het feit dat zij het thuisonderwijs volledig zelf moesten financieren terwijl de Australische overheid daarentegen wel extra fondsen beschikbaar stelt voor schoolgaande gehandicapte kinderen.

Over de één op één benadering die thuisonderwijs biedt waren de ouders onverdeeld positief. In hun ogen werkte dat zeer voordelig in de academische en sociale ontwikkeling van hun kinderen. De ouders waren het erover eens dat het daaraan te zeer ontbrak in de scholen die zij hadden meegemaakt.

De ouders waren zeer te spreken over de ondersteuning van het Home-Based Learning Network, een Australische contactorganisatie voor thuisonderwijzers.

4.1.3 Verenigd Koninkrijk

Dr. P. Rothermel promoveerde in 2002⁴ op haar onderzoek naar thuis onderwezen kinderen in het Verenigd Koninkrijk. Een deel van haar onderzoek vond plaats bij kinderen van 4 en 5 jaar oud. Hierover verscheen begin 2005 een publicatie⁵. Hieronder een deel van de samenvatting.

This research sought insight into the learning experience of these young children. The study involved 35 home-educated children aged between four and five years of age, from diverse socio-economic backgrounds. The children were assessed using the Performance Indicators in Primary Schools (Start and End of Reception). Whilst the home-educated children outscored their school counterparts, those from lower socio-economic groups outperformed their middle class peers. It appeared that a flexible approach to education, and a high level of parental attention and commitment, regardless of their socio-economic group and level of education, seemed the most important factors in the children's development and progress.

Deze studie laat twee bijzondere dingen zien. Ten eerste komt het weinig voor dat in wat welk soort educatieve setting ook kinderen uit lagere economische milieus het beter doen dan kinderen uit middenmilieus. Overigens bleek dit ook uit Rothermels onderzoek bij oudere kinderen.

---

⁴ Rothermel, P. (2002) 'Home-education: Aims, practices and rationales'. PhD thesis, University of Durham.

⁵ Paula Rothermel: Comparison of home- and school-educated children on PIPS baseline assessments. Journal of Early Childhood Research 2(3). Op te vragen als pdf-file bij de NVvTO.

Ten tweede bleek uit dit en een door haar aangehaald eerder Brits onderzoek een groot verschil tussen kinderen waarvan de ouders de intentie tot thuisonderwijs hadden – dat was immers het selectiemiddel van dit onderzoek – en kinderen van dezelfde leeftijd die alleen maar niet naar school gingen maar waarvan de ouders wel van plan waren hen naar school te sturen zodra ze op zesjarige leeftijd leerplichtig werden. Het lijkt erop dat de bewuste intentie tot thuisonderwijs – op wat voor wijze dat ook werd aangevat – de bepalende factor was voor het educatieve welzijn van de deelnemende kinderen en afkomst, opleiding en inkomen niet.

De leerbegeleiding van verreweg de meeste geteste kinderen was informeel van aard.

4.1.4 Canada

Mw. D. Van Pelt van het Canadian Centre for Home Education bracht een rapport uit genaamd *Home Education 2003: A Report on the Pan-Canadian Study on Home Education in 2003*.⁶ Daarin rapporteerde zij de resultaten van onderzoek naar 3800 zowel Engelstalige als Franstalige kinderen uit 1800 thuisonderwijsgezinnen. Het onderzoek bestond uit leertoetsen, een demografische vragenlijst voor de ouders en een lijst met door de jongeren te beantwoorden vragen naar hun mate van vervulling in en tevredenheid met hun leven. Daarover schreef Van Pelt:

“The average (mean) life satisfaction score for home-educated students was 4.94 of a possible 6. A recent study (2003) on publicly schooled children show a mean of 4.21. Typically any student with positive relationships with their parents will report a higher life satisfaction score than their peers. This could account for the high score found by this study as home-educated students tend to be quite close to their parents and families.”

Dit onderzoek maakte onderscheid in de door de ouders gepleegde onderwijsaanpak. Die varieerde van een ‘thuischool’-aanpak tot volkomen informele vormen van unschooling, waarin de inhoud van het onderwijs door het kind zelf werd bepaald. Zij bevond hierbij onder andere:

“For elementary students the unschooling approach gives some indication of resulting in higher reading and math scores than traditional textbook approach to education.”

Ook beantwoordden 182 voormalige thuis onderwezen jongvolwassenen een vragenlijst. Gemiddelde waren zij 20.9 jaar oud en was 83.1% vrijgezel. De 14 getrouwde personen hadden gemiddeld 2.6 kinderen. In hun eerste jaar na thuisonderwijs werkte 25.8% fulltime, 25.2% ging naar een college of studeerde voor een diploma of technisch beroep, 13.2% ging naar een universiteit, 12.1% begon aan parttime school and parttime werk, 7.1% liep stage and 4.9% begon zelf een onderneming. 39.8% had ervaring opgedaan met een andere cultuur dan die van henzelf. Slechts 6.7% kreeg ooit een werkloosheidsuitkering and 0% hoefde een beroep te doen op bijstand in sociale zekerheid.

De jaarlijkse inkomens van deze jongvolwassenen varieerden van CA\$10,000 tot CA\$67,000. 82% functioneerde in één of meer vormen van vrijwilligerswerk en 72% van de stemgerechtigden had de laatste 5 jaar gestemd. Deze volwassenen rapporteerden een hogere tevredenheid met hun leven dan elke andere ooit onderzochte normgroep in Canada.

---

⁶ Het volledige onderzoeksrapport van D. Van Pelt is te verkrijgen op www.hslda.ca. Een uitvoerige samenvatting is te lezen op:

http://www.alternative-learning.org/altlearn_map/articles/pan-canadian-study-on-he2003.html

De resultaten worden ook behandeld door The Fraser Institute:

<http://www.fraserinstitute.ca/admin/books/chapterfiles/The%20Choices%20Families%20Make%207E%7E%20Home%20Schooling%20in%20Canada%20Comes%20of%20Age-Mar04ffpelt.pdf>

4.1.5 Verenigde Staten

Dr. B. Ray van het Amerikaanse instituut voor studie naar thuisonderwijs NHERI publiceerde aan het eind van 2003 een rapport⁷ over het welbevinden en de opvattingen van met thuisonderwijs opgegroeide volwassenen in de VS. Ruim 7000 mensen deden mee aan het onderzoek, meest jonge volwassenen. Hieronder volgen enige uitkomsten.

74% van de respondenten van 18 tot 24 jaar had reeds een graad van hoger onderwijs gehaald, tegen 46% van de gehele Amerikaanse bevolking. N.B.: 49% van de respondenten in dit onderzoek studeerde nog full-time en velen van hen waren nog te kort bezig om een graad te hebben kunnen halen.

71% percent nam deel aan een gemeenschapsactiviteit (zoals het coachen van een sportteam, vrijwilligersactiviteit op een school of een activiteit in een kerk of buurtvereniging), tegen 37% van de Amerikanen van overeenkomstige leeftijd.

Slechts 4.2% van de thuis onderwezen volwassenen beschouwden politiek en regering als te gecompliceerd om te begrijpen, tegenover 35% van de Amerikaanse volwassenen.

76% van de thuis onderwezen respondenten van 18 tot 24 jaar oud hadden in de afgelopen vijf jaar hun stemrecht uitgeoefend, tegenover slechts 29% van de Amerikaanse bevolking van overeenkomstige leeftijd.

95% van de thuis onderwezen volwassen respondenten was blij thuisonderwijs te hebben gekregen. Naar hun mening heeft thuisonderwijs hen niet gehinderd in hun loopbaan of onderwijs. 82% zou de eigen kinderen later thuisonderwijs willen geven. Van de 812 deelnemers, die kinderen van 5 jaar of ouder hadden, gaf 74% aan zelf thuisonderwijs te geven.

De opgegeven respons op stellingenzinnen kon in een vijfpuntenschaal uiteenlopen van 1 (sterk mee eens) tot 5 (sterk mee oneens). De gemiddelde uitkomst op de stelling "Ik ben blij thuisonderwijs te hebben gekregen" was 1,3. Het gemiddelde antwoord op de stelling "Thuisonderwijs leverde mij als volwassene voordeel op" was 1,4.

Voor Ray was de conclusie duidelijk: thuisonderwijs brengt succesvolle volwassenen voort, die actief betrokken zijn bij hun leefgemeenschap en die gehecht blijven aan onderwijs voor henzelf en hun kinderen.

4.1.6 Nederland

Systematisch onderzoek naar thuisonderwijs heeft hier te lande nog niet plaatsgevonden, dat zou ook worden bemoeilijkt omdat de praktische rechtszekerheid van thuisonderwijs te wensen overlaat.

Het verheugt ons echter te kunnen melden dat Mw. L. Kuiper, ondertussen afgestudeerd aan de PABO van de Hogeschool Emmen, een afstudeerscriptie heeft gewijd aan observaties van een aantal thuisonderwijsgezinnen in Nederland. Deze gezinnen verschilden sterk van elkaar in onderwijsaanpak maar kwamen overeen in de mate van ouderlijke betrokkenheid bij het onderwijs aan kinderen.

5 Politiek en pedagogiek

Naar onze mening liggen de bevestigingen dat thuisonderwijs in het algemeen tot succes leidt – ook in de sociale ontwikkeling – dusdanig dik opgestapeld dat wetgeving hier vanuit dient te gaan om duurzaam te kunnen zijn. Naar wij begrepen hebben is de opbouw van duurzame wetgeving het streven van vele partijen in de Tweede Kamer.

---

⁷ Een samenvatting en de bestelmogelijkheid staan hier:
<http://www.nheri.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=27>

Aan thuisonderwijs kan niet veel mis zijn. Maar het lijkt erop dat niet alle politici en wetenschappers het erg op thuisonderwijs hebben begrepen. Nadat Blok in 2002 zijn overzichtartikel over de effectiviteit van thuisonderwijs in het NTOR had doen verschijnen kwam er kritiek los over de beperkingen van de onderzoeken waar hij zich op baseerde. Met name de grootte en de irrepresentativiteit van de onderzoekspopulaties voor de bevolking als geheel werden als een probleem gezien. Onderstaande uitspraken spelen daar ook op in.

5.1 Reacties op thuisonderwijs

Hieronder volgen wat typerende uitspraken van een politicus en een pedagoog over thuisonderwijs.

Mr. Eric Balemans, onderwijswoordvoerder van de VVD in de Tweede Kamer, in een interview in VARA's De ochtenden van 24 november 2004⁸:

“Er zijn een aantal elementen waar ik me zorgen om maak bij het thuisonderwijs. Want er wordt vanuit die organisatie [*De NVvTO heeft met hem een gesprek gehad*] altijd geschermd: kijk naar de examenresultaten, die zijn altijd goed. Een school is meer dan examenresultaten. Het leerproces van een kind is meer dan lesjes leren. Het heeft ook te maken met sociale vaardigheden die je moet aanleren. Je leert vaak dingen beter ook in een leeromgeving waarbij je gelijkgezinden hebt. Kinderen van dezelfde leeftijd leren elkaar vaak dingen sneller, je leert met elkaar omgaan, ze leren geven en nemen, ruziemaken en het weer bijleggen. Dat is anders dan wanneer een kind thuiszit en van zijn ouders of een leraar alleen maar les krijgt. Dus ook het sociale aspect, het integreren, het klaarmaken voor jouw positie in de samenleving, als onderdeel van het geheel.”

Prof. Dr. Micha de Winter, hoogleraar pedagogiek aan de Universiteit Utrecht, in een interview in hetzelfde programma:

“Wat ik zo belangrijk vind aan de school is dat het een soort plek is waar kinderen leren onder begeleiding van verschillende volwassenen om zich allerlei vaardigheden en competenties eigen te maken, die ze ontzettend hard nodig hebben om later die samenleving met elkaar in de sociale zin juist zich eigen te maken.”

“Maar als die ouders daar dan rekening mee houden en zorgen dat er faciliteiten zijn zodat ze zich wel treffen, weliswaar dan op een andere manier dan bij die school?”

“Ik denk dat het mooie van de school – ik zeg niet dat het altijd perfect is, want er zijn allerlei dingen te verbeteren aan de scholen, dat geef ik ook onmiddellijk toe – maar het goede van het principe van de school is dat het een omgeving is waar je van jongs af aan geleidelijk aan leert om allerlei vaardigheden die je in die samenleving nodig hebt, om conflicten aan te gaan zonder er met je vuisten op los te slaan, onderhandelen met anderen, het leren accepteren van verschillen, een hele rij, empathie, het je leren verplaatsen in anderen... De plaats waar in kinderen dit in onze moderne samenleving dat leren is in het algemeen de school, een soort oefenplaats om dit soort vaardigheden te leren. En dat is ook in het algemeen belang, en daarmee zeg ik dus eigenlijk dat dit té belangrijk is – dat is misschien een vergaande uitspraak, maar dat vind ik ook echt – dat dingen die je moet leren die té belangrijk zijn om aan ouders over te laten.

Dat onderzoek is gedaan door een instituut dat zich juist bezighoudt met de voordelen van het thuisonderwijs. [*waarschijnlijk wordt het NHERI bedoeld.*] Kijk, je kunt zeggen: kinderen die thuisonderwijs krijgen doen het beter dan andere kinderen, en dan zou je moeten kijken uit welke maatschappelijke klasse die kinderen komen die dat thuisonderwijs hebben gevolgd; wat voor opleiding hebben die ouders, en dan moet je dat vergelijken met kinderen die niet thuisonderwijs hebben gehad en wiens ouders dezelfde opleiding hebben gehad.

---

⁸ De reportage van VARA's De ochtenden staat onder andere hier: www.thuisonderwijs.net/vara-ochtenden-thuisonderwijs24kbps.mp3

In ieder geval moet je zeggen, dat je bij thuisonderwijs nogal wat moet meebrengen om dat te doen. Je moet héle gemotiveerde ouders hebben en dan zou ik willen zien wat er gebeurt met kinderen van heel gemotiveerde ouders en kinderen die naar school gaan met heel gemotiveerde ouders. En ik denk zelf – maar dat kan ik niet bewijzen – dat die verschillen dan voor een groot deel verdwijnen. Dus dat onderzoek zegt mij niks.”

“Maar als er dan geen verschillen zijn, dan is er toch eigenlijk niks tegen dat thuisonderwijs?”

“Nou, waar het mij om gaat, en dat zijn dingen die ik uit dat onderzoek niet kan zien, is vooral het democratische karakter van dat onderwijs, het leren omgaan met verschillen. Je kan met een hoop energie natuurlijk een schoolje organiseren. Ik hoor wel eens van mensen die zeggen: ik geef thuisonderwijs, maar ik organiseer ook met andere ouders die dat ook doen een club; we gaan op excursie met zijn allen; en als je dat maar uitgebreid genoeg maakt, dan kom je een heel eind in mijn richting, maar dan ben je aan de andere kant eigenlijk bezig een schoolje te maken. Maar er zijn vele voorbeelden uit het verleden waarin die kinderen een prachtige tijd thuis gehad hebben, heel idealistisch, maar op een gegeven moment komt de confrontatie met de samenleving die op een hele andere manier in elkaar blijkt te zitten dan de idealistische thuissituatie.”

“En dan?”

“Nou ja, er zijn veel voorbeelden bekend van volwassenen die zulk soort onderwijs hebben gehad, ik zeg niet thuisonderwijs, maar die op een hele idealistische onderwijsomgeving hebben gezeten, die als volwassenen ontzettende aanpassingsproblemen hebben gehad.”

5.2 Commentaar

Prof. De Winter denkt kennelijk dat slechts één Amerikaans instituut onderzoek naar thuisonderwijs heeft gedaan. Wellicht bedoelt hij daar het NHERI⁹ mee, geleid door Dr. Brian D. Ray. Deze onderwijsonderzoeker heeft inderdaad veel onderzoek aan thuisonderwijs verricht. Maar tot dusverre zijn alle door hem geconstateerde uitkomsten steeds bevestigd door andermans onderzoek zoals van Rudner, Rothermel, Van Pelt en Bester, en dus zowel binnen als buiten de VS.

Geen enkel tot dusverre verricht systematisch onderzoek bevestigt De Winters of Balemans' bezwaren tegen thuisonderwijs, wel zijn die bezwaren weerlegd. De geneigdheid om aan het sociale en politieke leven deel te nemen is bij thuis onderwezen volwassenen fors groter dan gemiddeld in hun samenleving. De motivatie tot doorleren lijkt eveneens groot te zijn. Verder is niet duidelijk of De Winter bij zijn bezwaren nu denkt aan thuisonderwijs of aan alternatieve – waaronder democratische! – pedagogische systemen.

Men kan erover twisten of alle voor thuisonderwijs positieve uitkomsten van vergelijkend onderzoek zouden moeten leiden tot de conclusie dat thuisonderwijs sowieso beter zou zijn voor kinderen. Zover hoeven wij in dit verband echter beslist niet te gaan; van belang is om te constateren dat thuisonderwijs effectief genoeg is om de keuzevrijheid daartoe van ouders en eventueel jongeren niet door een overheid te hoeven laten dwarsbomen. Volgens ons zou met deze kennis van zaken elke goed geïnformeerde en redelijk denkende mens tot dezelfde conclusie komen.

Daarom moet ondanks die houding van onbegrip in een gezond functionerende rechtsstaat thuisonderwijs vrij toegankelijk zijn dan wel worden. Daartoe dwingen de volgende argumenten.

---

⁹ www.nheri.org

5.2.1 Reflexdenken

De NVvTO gaat er niet op voorhand van uit dat degenen die bovenstaande uitspraken deden niet gedreven zouden zijn de belangen van kinderen zo goed mogelijk te dienen. Maar hoe men die belangen wil dienen hangt volkomen af van de persoonlijke en gevoelsmatige visie op opvoeding en onderwijs. Wij gaan in op de inhoud van die visies op thuisonderwijs, maar het is ook nodig in te zien dat ouders volkenrechtelijk gezien het primaire recht hebben om de soort onderwijs van hun kinderen te bepalen.

In Nederland vertonen overheid en schoolonderwijs in de praktijk een intensieve verbondenheid. Artikel 23 lid 1 Grondwet schrijft voor dat het onderwijs een voortdurende zorg voor de regering moet zijn. Oppervlakkig zou men op basis hiervan denken dat meer overheidszorg altijd beter zou zijn.

Thuisonderwijs weerspreekt die denkreflex op pregnante wijze. Het dankt zijn kracht juist aan de zelfverzorgende en in flinke mate op spontaniteit gebaseerde, intensieve omgang tussen ouders en hun kinderen. Juist ouders met zelfvertrouwen beginnen eraan. Zij denken daarmee succes te hebben of zij vinden die stap noodzakelijk om hun kind voor ongewenste ontwikkelingen te behoeden. Verreweg de meeste hebben het zo te zien bij het rechte eind.

Het loutere voorkomen van thuisonderwijs roept bij een overheid, die acteert vanuit een reflex van bemoeienis en organisatiegerichtheid, al onrust en zorg op. De irritatie is dan snel gewekt: waarom anders dan vanuit onbegrip of een paradigmastrijd zou men zich intensief willen bemoeien met iets dat een overheid geen geld kost, zelfs geld bespaart, en bij nader inzien prima werkt?

Wij signaleren nog een andere denkreflex. De meeste schoolkinderen gaan gedurende de schooldag om met leeftijdgenoten, dat is nu eenmaal een gevolg van de getalsmatige verhouding tussen kinderen en hun volwassen begeleiders (begeleidingsratio). Men denkt al snel onbewust dat scholen door het onderwijs op die manier te verzorgen voorzien in een noodzaak. Prof. De Winter geeft zelfs een ideologische lading aan dit feitelijke gegeven en ziet in schoolgang een noodzakelijk middel tot democratische opvoeding. Dat schoolonderwijs daarvoor noodzakelijk of zelfs maar nuttig is, is echter nog nooit empirisch bevestigd. Sterker nog, zulke aannamen zijn juist door de onderzoeken naar thuisonderwijs nu op verschillende manieren weerlegd.

Uit recente onderzoeken in de VS en Canada naar 7000 thuis onderwezen volwassenen blijkt niet minder betrokkenheid bij en vermogen tot deelname aan de democratie, maar veel méér dan gemiddeld! De resultaten van die onderzoeken laten juist volwassenen zien die al vroeg in hun jeugd grote dagelijkse invloed uit hebben kunnen oefenen op hun eigen ontwikkeling, en dat is een vrijheid waar, met alle respect voor de goede intenties van scholen en overheden, het gemiddelde schoolkind alleen maar van kan dromen. Uit welke aanpak zou een groter vermogen tot democratische participatie voort kunnen sprouiten dan de volle dagelijkse aandacht en een liefhebbend luisterend oor?

Balemans en De Winter lijken trouwens te denken dat thuis onderwezen kinderen de hele dag alleen thuis zitten en niet meestal broers en zussen en bovendien verdere familie en vrienden en buurtgenoten hebben, waar ze het óók goed mee moeten leren vinden. Veel thuisonderwijzers organiseren regelmatig bijeenkomsten en excursies of doen daaraan mee; toch lijken die bijeenkomsten allerminst op een school. Dankzij de deelnemende ouders is de al genoemde begeleidingsratio is ook daarin veel gunstiger dan in een klas en bovendien hebben die bijeenkomsten geen verplicht karakter maar bestaan bij de gratie van gemeenschappelijk gevoelde belangstelling voor een onderwerp of voor elkaar. Als zodanig lijken ze juist meer op het dagelijks leven van zelfstandige volwassenen dan op schoolgang.

Wie verwacht dat schoolgang in Nederland in vergelijking met thuisonderwijs goed zou scoren op zaken als leermotivatie en sociale ontwikkeling leze de bespreking van Dr. H.

Blok¹⁰ van het onderzoek dat de afgelopen jaren aan Nederlandse basisscholen is verricht. Daaruit bleek dat de leermotivatie en het persoonlijk welbevinden van basisschoolkinderen in Nederland tussen het eerste en achtste leerjaar stelselmatig afneemt. Daartegenover gesteld bleek uit het onderzoek van Shyers¹¹ uit 1992 naar het effect van thuisonderwijs op sociale interactie significant minder frustratiegerelateerd gedrag in vergelijking én in interactie met schoolkinderen. Shyers' onderzoek gaat overigens niet mank aan het kritiekpunt genoemd door De Winter in bovenstaand radio-interview; de kinderen in de twee onderzoeksgroepen kwamen met elkaar overeen in zaken als milieu en afkomst.

Eén ding zij toegegeven: thuisonderwijs is geen wondermiddel. 95% van de respondenten in het onderzoek van Ray uit 2003 voelde zich achteraf tevreden met het thuisonderwijssituatie waarin ze opgroeiden, de andere 5% niet. Maar wie durft te verwachten dat de verplichte schoolgang in Nederland betere tevredenheidscijfers scoort?

Dat De Winter zich slechts in een onderzoek kan vinden waarin zeer gemotiveerde thuisonderwijs- en schoolonderwijsgezinnen met elkaar worden vergeleken heeft strikt genomen niet zinnig om de vraag te beantwoorden of aangevangen thuisonderwijs tot succes leidt ongeacht ouderlijk milieu (inkomen, opleiding etc.). Het Engelse onderzoek van Rothermel uit 2004 geeft daarin voldoende antwoord, want haar weliswaar kleine onderzoeksgroep vormde qua milieu een goede match met de Engelse bevolking als geheel. Ons advies aan de regering en Kamer is: houd of maak schoolonderwijs passend en toegankelijk, en je houdt slechts zeer primair gemotiveerde thuisonderwijzers over. Dan is iedereen gelukkig.

5.2.2 Toegang tot Amerikaanse universiteiten

Als thuisonderwijs zo'n afbreuk zou doen aan de sociale ontwikkeling als deze commentatoren dachten, dan had men dat op Amerikaanse universiteiten moeten merken, omdat tienduizenden jongeren die met thuisonderwijs zijn opgegroeid daar ondertussen zijn gaan studeren.

In de VS geeft een schooldiploma niet zoals in Nederland automatisch toegang tot een universiteit, met legt ook een toegangstest af en doorloopt een ballotage waarin met name de sociale activiteiten in de beoordeling meespelen. Uit onder meer een enquête¹² bij toelatingsfunctionarissen van universiteiten bleek dat studenten met een achtergrond van thuisonderwijs opvallend weinig moeite hebben hun weg te vinden in het universiteitsleven.¹³ Dit bevestigt niet alleen de gerapporteerde positieve bevindingen over de sociaal-emotionele ontwikkeling nog eens maar suggereert ook dat thuisonderwijs bijdraagt aan het vermogen om zich zelfstandig kennis eigen te maken.

5.2.3 Volkenrecht: de beslissende factor

Sociaal-emotionele ontwikkeling is een zaak die zich kenmerkt door een gebrek aan consensus en aan heldere definities. Daarom is het is van groot belang in deze discussie vast te stellen dat het hier in essentie draait om morele opvoeding, om normen en waarden.

---

¹⁰ H. Blok: Is school echt zo belangrijk voor de sociaal-emotionele ontwikkeling? JSW **89**, 1, pag 29-32.

¹¹ L.E. Shyers: A comparison of social adjustment between home and traditionally schooled students. Home School Researcher Vol. 8, No. 3, 1992, p. 1-8. Verkrijgbaar bij de NvvTO.

¹² Een overzicht naar bevindingen van universiteiten bij studenten met thuisonderwijs als achtergrond: Christopher J. Klicka: Home Schooled Students Excel in College. <http://www.hslda.org/docs/nche/000000/00000017.asp>

¹³ Western Kentucky University – College Heights Herald: Homeschooled students adapting well. <http://www.wkuherald.com/news/2005/02/10/2Day/Homeschooled.Students.Adapting.Well-859098.shtml>

Daarbij is het belangrijk duidelijk te hebben wie bij de opvoeding van kinderen het recht heeft de normen en waarden te bepalen waaronder wordt opgevoed, met andere woorden wie de morele opvoeding nu eigenlijk mag bepalen.

Het volkenrecht waaraan Nederland zich heeft verbonden legt het recht om de morele opvoeding van een kind te bepalen ondubbelzinnig bij de ouders neer en niet bij de staat. Artikel 18 lid 4 IVBPR¹⁴ bepaalt namelijk dat de overheid het recht van ouders moet respecteren om ervoor te kunnen zorgen dat hun kinderen een (religieuze en) morele educatie krijgen die in overeenstemming is met hun overtuigingen. Dit artikellid mag niet willekeurig door een staat in werking worden beperkt.

De hierboven geciteerde bezwaren van politiek en pedagogiek tegen thuisonderwijs liggen, voorzover ze al niet berusten op onbekendheid met de ontwikkelingen in het onderzoek daarnaar, alle in het domein van morele opvoeding. De ratificatie van het IVBPR in 1978 houdt in dat de wetgevende macht van ons land afstand heeft gedaan van het recht om de morele opvoeding van kinderen te bepalen, door middel van schoolplicht of anderszins. De enige weg voor de wetgever om dit recht weer naar zich toe te trekken ligt in opzegging van dit verdrag. Geen andere weg ligt hiertoe open, want er kan na al het gedane onderzoek niet meer beweerd worden dat thuisonderwijs geen zinvolle, effectieve vorm van educatie is.

Het IVBPR is bovendien algemeen verbindend. Elke burger kan er zich op beroepen. Ons land heeft het protocol bij dit verdrag geratificeerd dat haar burgers het recht geeft om de staat op grond van de artikelen in dit verdrag aan te klagen bij de VN-Mensenrechtencommissie.

Dat dit recht in een internationaal verdrag vastligt heeft een goede reden. Normen en waarden zijn niet objectief te bepalen. Zij zijn bovendien sterk gerelateerd aan persoonlijke gevoelens en levensovertuigingen en we hebben in Nederland een lange traditie opgebouwd om die te respecteren. Beperkingen mogen slechts aan moraaluitoefening gesteld worden voorzover die andermans grondrechten ernstig beperken, en daar is bij thuisonderwijs in beginsel geen sprake van.

6 Het recht op onderwijs in vrijheid

Ons vertrekpunt bij de beoordeling van het toezichtplan van de Minister van OC&W is het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens en wel in het bijzonder Protocol 1, Artikel 2 daarvan (art. P1-2 EVRM). Dit artikel bevat twee volzinnen en luidt:

Niemand mag het recht op onderwijs worden ontzegd.

Bij de uitoefening van alle functies die de Staat in verband met de opvoeding en het onderwijs op zich neemt, eerbiedigt de Staat het recht van ouders om zich van die opvoeding en van dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen.

Natuurlijk valt toezicht op thuisonderwijs ook in het domein van andere fundamentele rechten, zoals in artikelen 5 EVRM (bewegingsvrijheid van kinderen) en 8 EVRM (respect voor privacy en gezinsleven). Maar bovenstaand verdragsartikel laat in een notendop zien dat overheidsbemoeienis met thuisonderwijs zich aan zekere grenzen moet houden.

Toezicht op (thuis)onderwijs dient te bevorderen dat het fundamentele recht op onderwijs aan kinderen wordt vervuld. Maar de uitoefening van dat toezicht mag er niet toe leiden dat

---

¹⁴ Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, artikel 18 lid 4 stelt:

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden, de godsdienstige en morele opvoeding van hun kinderen overeenkomstig hun eigen levensovertuiging te verzekeren.

<http://www.uu.nl/uupublish/homerechtsgeleer/onderzoek/onderzoekscholen/sim/instrumenten/verenigdenaties/ccpr/20562main.html>

ouders niet kunnen bereiken dat hun kind opgroeit in overeenstemming met hun overtuigingen, ook als die anders zijn dan in Nederland momenteel gangbaar, die bovendien een meerderheidsaanhang kennen in de regering en de Staten-Generaal. Wij moeten de leden van de wetgevende macht er dan ook op wijzen dat een meerderheidsbeslissing niet perse gezag heeft in deze materie, zeker niet als deze volgt uit een aanwijsbaar tekort aan kennis en inzicht.

6.1 De reikwijdte van ‘filosofische overtuigingen’

6.1.1 Jurisprudentie uit Straatsburg

Voor een goed inzicht in hoe termen als ‘filosofische overtuigingen’ te lezen wendde wij ons tot de beschikbare jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), dat immers bij een verschil van inzicht het laatste woord heeft.

In 1981 kwam het EHRM tot een uitspraak in de zaak Campbell en Cosans versus het Verenigd Koninkrijk. Het hof schiep daarin interpretatienormen van filosofische overtuigingen, en stelde de grenzen vast waarbinnen zulke overtuigingen gerespecteerd dienden te worden.

Deze zaak ging tussen twee ouders, die bezwaar koesterden tegen lichamelijke tuchtiging van kinderen, iets wat door de overheidsschool die hun zoon bezocht als regulier strafmiddel werd gebruikt. Toen de school eiste dat hun zoon slaag zou ondergaan alvorens weer welkom te zijn op school, weigerden de ouders hieraan mee te werken en beriepen ze zich op artikel P1-2 EVRM, met een beroep op hun filosofische overtuigingen, waarbinnen voor slaag aan kinderen geen plaats was.

Het Europese Hof gaf de ouders in deze baanbrekende zaak gelijk en stelde in het vonnis normen op waaraan ouderlijke filosofische en religieuze overtuigingen dienden te voldoen om door een staat te worden gerespecteerd in haar aan onderwijs en opvoeding gerelateerde activiteiten.

In paragraaf 35 van dit vonnis stelt het Hof dat de tweede volzin van art. P1-2 EVRM een bredere betekenis heeft dan alleen de inhoud van de instructie.

In paragraaf 36 omschrijft het Hof de term “filosofische overtuigingen (*philosophical convictions*)” als volgt:

“In its ordinary meaning the word "convictions", taken on its own, (...) is more akin to the term "beliefs" (in the French text: "convictions") appearing in Article 9 (art. 9) - which guarantees freedom of thought, conscience and religion - and denotes views that attain a certain level of cogency, seriousness, cohesion and importance.

As regards the adjective "philosophical", it is not capable of exhaustive definition and little assistance as to its precise significance is to be gleaned from the travaux préparatoires. The Commission pointed out that the word "philosophy" bears numerous meanings: it is used to allude to a fully-fledged system of thought or, rather loosely, to views on more or less trivial matters. The Courts agrees with the Commission that neither of these two extremes can be adopted for the purposes of interpreting Article 2 (P1-2): the former would too narrowly restrict the scope of a right that is guaranteed to all parents and the latter might result in the inclusion of matters of insufficient weight or substance.

Having regard to the Convention as a whole, including Article 17 (art. 17), the expression "philosophical convictions" in the present context denotes, in the Court's opinion, such convictions as are worthy of respect in a "democratic society" (see, most recently, the Young, James and Webster judgment of 13 August 1981, Series A no. 44, p. 25, par. 63) and are not incompatible with human dignity; in addition, they must not conflict with the fundamental right of the child to education, the whole of Article 2 (P1-2) being dominated by its first sentence

(see the above-mentioned *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen judgment*, pp. 25-26, par. 52).

The applicants' views relate to a weighty and substantial aspect of human life and behaviour, namely the integrity of the person, the propriety or otherwise of the infliction of corporal punishment and the exclusion of the distress which the risk of such punishment entails. They are views which satisfy each of the various criteria listed above; it is this that distinguishes them from opinions that might be held on other methods of discipline or on discipline in general."

De term 'filosofische overtuigingen' heeft voor het EHRM een veel bredere reikwijdte dan de term 'richting' in artikel 23 Grondwet en artikel 5 sub b Leerplichtwet 1969. Een ouderlijk bezwaar tegen slaag op school zou in het licht van de huidige jurisprudentie over het richtingbegrip niet kunnen resulteren in een erkend beroep op richtingbedenkingen. Zulk een bezwaar zou worden gediskwalificeerd als gericht tegen een onderdeel van de inrichting van het onderwijs, namelijk tegen de manier waarop het onderwijzend personeel met misdragingen van leerlingen omgaat. Dat heden ten dage slaag als tuchtmiddel op scholen in Nederland sowieso niet aanvaard zou worden doet daar niets aan af, dit blijft een zaak van pedagogische 'inrichting' en niet van een omschreven 'richting'.

De wetgever heeft ook bij de instelling en handhaving van toezicht rekening te houden met de religieuze en filosofische overtuigingen van thuisonderwijzende ouders. Dat de overtuigingen die ouders tot thuisonderwijs brengen van een behoorlijk gewicht zijn en een behoorlijke mate van "*cogency, seriousness, cohesion and importance*" (overtuigingskracht, ernst, interne samenhang en belang) bevatten ligt voor de hand. De meeste ouders vinden het gemakkelijker om hun kinderen naar een school te sturen, dus een besluit tot thuisonderwijs zal niet lichtvaardig genomen worden.

Het EHRM stelt geen duidelijke limiet aan de betekenis van de term 'filosofisch', anders dan de eis van een zekere diepgang. De uitoefening van zogeheten pedagogische overtuigingen worden dus evenzeer door art. P1-2 EVRM beschermd als die van religieuze overtuigingen. Bovendien kan een pedagogische aanpak van een kind rechtstreeks voortkomen uit een religieus voorschrift.

Wat ook in aanmerking komt voor bescherming door dit artikel zijn ouderlijke visies op hoog- of andersoortige begaafdheid. Deze visies voldoen, bijvoorbeeld omdat ze een basis hebben in de gammawetenschappen en omdat ze vaak bij de kinderen in kwestie empirisch bevestigd zijn, aan de criteria van "*cogency, seriousness, cohesion and importance*".

Wel sluit het EHRM overtuigingen van bescherming door het EVRM uit, die erop uit zijn anderen hun waardigheid of mensenrechten te ontnemen. Het lijkt de NVvTO dan ook, dat het recht om te kiezen voor een vorm van onderwijs in overeenstemming met de ouderlijke overtuigingen zich niet uit kan strekken tot racistische opvattingen of het zaaien van haat. Maar een overtuiging die ertoe leidt dat kinderen beschermd worden tegen bepaalde ongefilterde invloeden vanuit de samenleving behoort wél gerespecteerd te worden. Zekere Christelijke scholen in Nederland huldigen bijvoorbeeld die opvattingen van oudsher eveneens zonder dat hun bestaansrecht of rijksbekostiging gevaar loopt.

6.1.2 De toepasbaarheid van EHRM-jurisprudentie in Nederland

Men zou kunnen stellen dat de jurisprudentie uit Straatsburg over protocol 1, artikel 2 EVRM in Nederland niet toepasbaar is, omdat in de afweging van het EHRM het recht op onderwijs (de eerste volzin) steeds het zwaarst heeft gewogen. Ten aanzien van de huidige situatie van richtingbedenkingen kan men dit wellicht volhouden; de wetgever heeft immers bij de aanvaarding van de Leerplichtwet anno 1968 impliciet bepaald dat van een om die reden vrijgesteld jongere niet moest worden aangenomen dat hij/zij überhaupt van renderend onderwijs werd voorzien.

Maar zoals wij al in onze eerste notitie schreven is hierin sinds 1995 sprake van een juridische fictie. In dat jaar is de opvoed- en zorgplicht van ouders uitgebreid door de zorgplicht voor de begeleiding en de bevordering van de persoonlijkheidsontwikkeling van het kind daarin op te nemen (art. 1:247 Burgerlijk Wetboek). Hoe kan men bij een niet-schoolgaand kind daaraan anders voldoen dan met een vorm van thuisonderwijs?

Maar nog los van die discussie, Minister en Tweede Kamer willen richtingbezwaarde ouders op expliciete wijze verplichten tot vervulling van het recht op onderwijs van hun kind. Daarmee wordt de eerste volzin van art. P1-2 EVRM zonder meer vervuld en wordt de tweede volzin voluit van kracht. Artikel 5 sub b Lpw biedt ouders dan niet de ruimte waarop zij volgens het EVRM en de gegeven jurisprudentie recht hebben. De vorm van disciplinering van kinderen op school is immers een zaak van inrichting en niet van stichtingsgrondslag oftewel van richting.

Bovendien komt artikel 8 lid 2 Lpw dan onherroepelijk in strijd met artikel 9 EVRM en met name met daarin opgenomen recht om van levensovertuiging te veranderen en die verandering te manifesteren in de soort van onderwijs aan de kinderen.

6.1.3 Thuisonderwijs en respect voor andermans overtuigingen

De NVvTO is een vereniging waarin thuisonderwijzende ouders welkom zijn ongeacht hun geloofs- of andere opvattingen. Het lidmaatschap van de vereniging vereist de facto het respect voor de rechten en opvattingen van andere leden. Deelname aan een bijeenkomst van de Levenderwijs-club vereist eveneens respect voor andermans opvattingen. Dit maakt duidelijk dat thuisonderwijs niet a-priori leidt tot een opgroei in isolatie van andermans opvattingen. Integendeel, juist het gegeven dat kinderen zich gelukkig kunnen voelen met de onverdeelde aandacht van hun ouders en anderen in hun sociale kring bewerkstelligt een kwaliteit van respect voor anderen die voor een minder goed bedeed kind al snel onhaalbaar is. Respect voor anderen komt dan niet primair voort uit confronterende socialisatie (het 'ruzie maken en het weer bijleggen' waar Mr. Balemans van sprak) maar primair vanuit persoonlijke heelheid en integriteit.

6.2 De reikwijdte van 'het recht op onderwijs'

Het streven naar een gegarandeerd recht op onderwijs zou in een land kunnen leiden tot een plicht tot het volgen van staatsonderwijs en een hetzij wettelijk hetzij feitelijk verbod op elke andere vorm van onderwijs, vanuit de visie dat alleen staatsonderwijs goed te overzien is. In Nederland lijkt de situatie daar in een aantal opzichten op. De richting van het onderwijs is vrij, maar de inrichtingen van de verschillende vormen van vooral het rijksbekostigde onderwijs zijn zozeer op elkaar gaan lijken dat voor een sterk groeiende groep ouders de keuzemogelijkheid te zeer is versmald.

Hoewel zeker het rijksbekostigde onderwijs aan jongeren onder intensief toezicht staat heeft dat niet kunnen leiden tot een gegarandeerde effectiviteit. Rond 7% van de jongeren van 17 en 18 is functioneel analfabetisch, hoewel zij meest wel naar school gingen. Sommigen beschikken zelfs over schooldiploma's...

Het recht op onderwijs van jongeren kan en mag dan ook niet worden verstaan als een 'recht' om tot schoolgang te worden verplicht, en al zeker niet nu duidelijk is dat thuisonderwijs óók werkt. Daarentegen is het recht op onderwijs in de eerste plaats het recht op zinvolle aandacht van gecommitteerde begeleiders en het recht op een leerzame tijdsbesteding.

Een enghartige interpretatie van het leerplichtbegrip lijkt bovendien strijdigheid op te leveren met het recht op vrijheid van gedachte, vastgelegd in o.a. artikel 9 EVRM. Leren is immers een vorm van denken. 'Leerplicht' moet dan ook eerder verstaan worden als de plicht van de begeleider om een jongere niet in een situatie te brengen die zijn leer- en ontwikkelproces tegenhoudt of zijn intrinsieke motivatie daartoe vermindert, dan als een plicht aan de jongere

om zijn gedachten dusdanig gevangen te houden dat daarin iets plaatsvindt dat men oppervlakkig als 'leren' kan omschrijven.

Hieruit volgt een plicht van diegenen die zich aan dat onderwijs hebben gecommitteerd, om zich hiertoe in te spannen en het kind de tijd, aandacht en middelen te geven die hij naar het beste weten van die begeleiders nodig heeft om zich te ontwikkelen.

Toezicht dat het recht op onderwijs bevordert zal zich in eerste instantie moeten richten op de mate van zinvol geleverde inspanning en aandacht van de begeleidende personen. Pas in tweede instantie kan naar de zichtbare output van de onderwijsinspanning worden gekeken, maar alleen voorzover de mate van zinvolle inspanning en aandacht niet al uit andere informatie duidelijk is gebleken.

7 Toezicht op thuisonderwijs in vrijheid

Hoe kan een overheid, rekening houdend met het recht op onderwijs in overeenstemming met ouderlijke overtuigingen, toezicht houden op thuisonderwijs? Overtuigingen die het thuisonderwijs in een gezin mede bepalen variëren sterk. Thuisonderwijzende ouders hoeven niet zoals ouders die samen een school oprichten met elkaar compromissen te sluiten, althans niet continu en buiten het eigen gezin.

In onze notitie over toezicht op thuisonderwijs uit 2003 hebben wij al een aantal zaken van belang aangegeven. Deze gelden nog steeds. Zie hiertoe hoofdstuk 9 van dat document¹⁵.

Om in lijn met art. P1-2 EVRM te blijven handelen dient de toezichthouder bij elk gezin – en afhankelijk van de inhoud van die overtuigingen zelfs naar elk kind -- de overtuigingen die tot een bepaalde onderwijsaanpak hebben geleid in ogenschouw te nemen en van daaruit te bepalen of het recht op onderwijs van het kind in voldoende mate wordt gerealiseerd. Kernachtig gezegd moet de toezichthouder de bril van de ouders opzetten, zodat deze op een juiste manier naar de geleverde onderwijsinspanning kan kijken. De ouders moeten daarentegen de toezichthouder dusdanig over hun onderwijsfilosofie informeren dat deze kan weten wat voor bril hij op te zetten heeft.

Onze standpunten ten aanzien van toezicht en ouderlijke rechten en plichten rond thuisonderwijs zijn geïnspireerd en van inzicht voorzien door de situatie in het Verenigd Koninkrijk, het Europese land waarin meer ervaring met thuisonderwijs en toezicht daarop is opgedaan dan in alle andere Europese landen bij elkaar.

Met name de informele variant van thuisonderwijs komt daar al het langst in Europa voor, waardoor ruim een kwart eeuw uitwisseling bestaat tussen informele thuisonderwijzers en onderwijsinspecteurs. Lang niet alle ervaringen waren positief. Wij vernamen veel klachten over zekere onderwijsdistricten waar veel minder eerbied werd betracht voor ouderlijke overtuigingen dan in andere. Voor veel thuisonderwijzers vormde dat een reden om te verhuizen naar een andere regio. Veel klachten betroffen het kennelijke onvermogen van onderwijsinspecteurs om zich in de variëteiten van thuisonderwijs in te leven. Een eerder leven van schoolinspecties bracht kennelijk niet bij iedere inspecteur voldoende bagage bij.

In Engeland wordt nu pas in een consultatietraject gewerkt aan een landelijke richtlijn voor toezicht op thuisonderwijs, in Schotland is recent een landelijke richtlijn¹⁶ gereedgekomen, na jarenlange moeite, misverstanden en wederzijds wantrouwen¹⁷. De Schotse regering bracht eerst een conceptrichtlijn uit die neerkwam op een plicht van 'school-maar-dan-thuis'. Daarna heeft zij haar koers gewijzigd en een aanzienlijk beter uitgebalanceerd stuk

---

¹⁵ <http://www.nvvtto.nl/toezichtverhandeling.htm>

¹⁶ Zie voor de Schotse richtlijn voor toezicht op thuisonderwijs: <http://www.scotland.gov.uk/library5/education/gcech-01.asp>

¹⁷ Zie bijvoorbeeld de nieuwspagina van Schoolhouse, een Schotse vereniging voor thuisonderwijs: <http://www.schoolhouse.org.uk/html/news.shtml>

uitgevaardigd. Deze is door de Schotse vereniging Schoolhouse met 'voorzichtige instemming' ontvangen.

7.1 Een voorbeeld van een onderwijsfilosofie

I love learning, but hate being taught. - Winston Churchill

Allereerst een opmerking. De NVvTO streeft niet een bepaalde aanpak van thuisonderwijs na maar maakt zich ervoor sterk dat ouders het primaire recht hebben om de *soort* van onderwijs aan hun eigen kind te bepalen (artikel 26 lid 3 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens). Wij halen in deze notitie autonome educatie als voorbeeld voor het voetlicht om te benadrukken wat voor variëteit thuisonderwijs kent in vergelijking met schoolgang. Er zijn nog vele andere benaderingsvormen van thuisonderwijs die nogal van de reguliere schoolaanpak verschillen.

Het onderstaande is een typisch voorbeeld¹⁸ van een filosofische overtuiging zoals die door vele thuisonderwijzers in het Verenigd Koninkrijk wordt aangehangen. Ook een aantal leden van de NVvTO kan zich daarin vinden. Deze licht de aanpak van autonome educatie toe:

In terms of my particular provision we follow an autonomous, child centred style of education with learning through life as our main aim. The questionnaire you enclosed is not therefore relevant to our educational philosophy and delivery, but I am more than happy to provide evidence of how the educational provision is,

"efficient full-time education suitable;

- a) to her age, ability, and aptitude, and*
- b) to any special educational needs she may have,"*

as laid out in section 7 of the 1996 Education Act.

As you will be aware, 'efficient' education has been established in case law as an education that achieves what it sets out to achieve. It is therefore most useful for me to set out my educational philosophy as a basis for long-term educational goals and what we are setting out to achieve.

The theoretical basis of my educational philosophy is that:

- 1. The child/learner is best placed to know what best suits her intrinsic motivation to learn provided that she has a rich and stimulating environment in which to operate as a learner.*
- 2. Learning should follow the child/learner's questions.*
- 3. The child is an active learner with her own unique set of interests, concerns, questions and problems that she is actively addressing at any moment. The role of education is to support this.*
- 4. The growth of knowledge is a creative and non-mechanical process within the mind of the learner. An environment with access to a large range of resources, conversation, experiences outside the home etc, is best placed to nurture and facilitate this process.*
- 5. Education is about every aspect of learning, every opportunity for conjecture and refutation. Autonomous education is about having the conditions for self-direction within life. Autonomous education does not divide life up into 'education' and 'not education'.*

Basic Skills

---

¹⁸ Afkomstig van de website Home Education UK. Zie: <http://www.home-education.org.uk/ed-philos.htm>

It is a core assumption of autonomous education that children will acquire the skills they need to take advantage of their environment and pursue their own aspirations. As such literacy and numeracy are not forced components of a curriculum, but are outcomes within the process acquired in numerous ways, both formal and informal, depending on the child's questions and developing educational priorities. What could be more efficient than a child learning something to suit his or her own intrinsic and individual purposes?

Socialisation

The combination of autonomy and learning in the real world with access to a broad range of social experiences spanning all age groups has an enormously positive influence on the socialization process. In an autonomous learning situation the delicate and complicated balance between being a social creature and the growth of personal knowledge are not put under the enormous and artificial pressures for conformity and homogeneity. Rather, the child is supported in negotiating their own solutions to complex social situations.

Progress

Monitoring and evaluation are not neutral tools, but affect the process they attempt to analyse or describe. Any kind of monitoring that intrudes on the process will tend to objectify education as a discrete part of life rather than as an integral and inevitable element of life. What is therefore most relevant to ensuring that progress will occur is that parents are highly committed to ensuring that the child has every opportunity to pursue whatever it is they want to pursue for as long as it is relevant to the child. Autonomous learning takes place all the time, in all contexts and is efficient by definition (see above)

The aims of autonomous education are:

- 1. To respect the child as a real person with a right to her own thoughts.*
- 2. To maximise the innate impulses to learn.*
- 3. To maximise children's opportunities to participate in real life contexts for learning and to succeed in a modern society.*
- 4. To give full scope to successful learning systems, particularly conversation and multi media opportunities.*
- 5. To allow for undamaged emotional and personal development.*
- 6. To allow children to develop such abilities as being able to define problems, ask hard questions, work independently, argue coherently and use a wide range of thinking strategies.*
- 7. To establish a model for life long learning.*

In conclusion

- 1. Autonomous education is a valid system of education, which allows children and young people to develop the lifelong habit of being self-directed and intrinsically motivated learners.*
- 2. Autonomous education takes as its premise the idea of instruction from within.*
- 3. Education is the process by which we develop intellectually as our knowledge grows and it relies on the rational development of conjecture and refutation. Autonomous education is simply that process by which knowledge grows because of the intrinsic motivation of the individual.*
- 4. The core to understanding autonomous education is the primacy of intrinsic motivation.*
- 5. Autonomous education, in addition to being centred in the child 's intrinsic motivation, demands a broad definition of education, a step back from the products and outcomes*

thinking of conventional education, a positive view of children as creative and rational and an ability to conceive of problems as having solutions.

6. *Autonomous education does not have a list of essentials, but considers that children will learn whatever they need to live the lives they choose and they will do so at ages that suit their own particular and individual processes.*
7. *Education is not something that can be demarcated from the bulk of life, but rather involves the whole of life, in both breadth and duration.*
8. *Autonomous education is not only theoretically supportable, but also a consistent legal way for parents to discharge their duties to educate their children under section 7 of the 1996 Education Act*
9. *It is the optimal approach for ensuring that a process of flexible, creative, lifelong learning is set in motion.*

In short the education that I am providing aims to

1. *Equip XXX to discover and follow her own interests fully*
2. *Enable XXX to develop her strengths and character within a responsive, individual learning environment.*
3. *Foster the long-term skills to ensure that XXX can find a satisfying role within modern society according to her own intrinsic motivation.*

Educational Delivery

Given this philosophy, delivery of educational provision is not based on a time-tabled curriculum. Learning takes place all the time without the boundaries of set hours or terms and is initiated by xxx interests or suggestions that are followed up.

We use a wide range of resources, including a full range of art and craft materials, cooking ingredients, IT resources and internet sites, extensive access to XXX museums, library and leisure facilities (Names of facilities used etc.), written media (fiction and non fiction books, comics, newspapers etc) and communication media (radio, TV, videos). We also join in regular events across the region in which you live with other home educating families. XXX is also having some tutorials he/she is undertaking. This ensures that XXX is able to make educational choices and follow interests within the context of a stimulating environment with ample access to social, cultural, artistic, scientific and physical outlets. XXX is also part of her local community, Name any local groups like scouts, church, first aid classes etc.

Since XXX's learning is intrinsically motivated it is, by definition, tailored to her age, ability and aptitude. It is constantly reactive to her individual learning requirements and under constant review.

Whilst in school XXX found the learning environment stressful and there was some discussion about possible SEN. With home education, it is quite clear that XXX's only special need is for an individualised learning environment and both her educational and social skills have benefited enormously from having a more personal approach.

You mention in your letter the possibility of termly visits. As you will be aware the purpose of your informal enquiries is to establish that XXX is in fact receiving a suitable education and for this purpose it is the role of the parent to provide evidence in any form. I am happy to provide an annual report or to perhaps to meet annually, but do not consider termly visits to be helpful to the style of provision I am aiming for. This would be intrusive to the very fluid process of autonomous education and similarly I would not expect XXX to attend any meetings as I consider that when children begin to objectify their own education as a separate entity it intrudes on the whole process of intrinsically motivated learning to its detriment.

I trust that this will be satisfactory to assure you that an efficient education is taking place.

Yours sincerely,

xxx

7.2 Hoe gestructureerd dient thuisonderwijs te zijn?

De vorige paragraaf voelt misschien als de omgekeerde wereld voor een lezer die gewend is te denken in termen van het Nederlandse rijksbekostigde schoolonderwijs. Men bedenke echter wel dat thuisonderwijs aan ouders de mogelijkheid biedt om met een reeds opgebouwd inzicht in de persoonlijkheid van hun kind te met thuisonderwijs te beginnen – dat inzicht is opgebouwd sinds de geboorte – en aan de hand daarvan voor een onderwijsaanpak te kiezen en die desnoods aan te passen. Schoolonderwijs werkt in dit opzicht andersom. Een school moet juist eerst een theoretisch en planmatig kader op orde hebben en probeert de kinderen vervolgens vanuit dat kader te onderwijzen. De interactie tussen dat onderwijskader en het individuele kind begint pas zodra het kind voor het eerst een klaslokaal binnenloopt.

Het meeste onderwijs in Nederland is gebaseerd op een gestructureerde aanpak, gebaseerd op objectieve toetsing. Een groot deel van de bevolking vat gestandaardiseerde toetsing althans als objectief op. Maar dit is geenszins de enige onderwijsaanpak waarvan door onderwijskundigen een goede werking is geconstateerd. Hoe een hiervan diametraal verschillende aanpak als autonoom leren werkt, wordt geïllustreerd in het relaas van hoe een Engelse jongen lezen leerde op een zelf gekozen tijd en vanuit de eigen motivatie. Dit relaas is afkomstig van onze Engelse zustervereniging Education Otherwise¹⁹:

Alex is a home educated boy who has never attended school. At the age of 7 he was showing signs of reading readiness by asking what things said, and recognizing small words and family member's names. He was not interested in formal instruction. He did not want to be able to read. He only wanted to know what certain things said. He did, however, become very focused on Pokemon. He wanted to design his own Pokemon cards and for that he needed to write. He spent many months asking how to spell the words he wanted to use. He learned to read and write such phrases as "Thunder Blast," "Mega Power," "Nuclear Attack," and "Water Spout." He made Pokemon cards constantly.

In no way could his learning during this time been described as broad and balanced. He was focused on one thing and one thing only. He absorbed all he needed during this time about reading and spelling to accomplish what he wanted to accomplish. His motivation meant that he became a fluent reader at the same time. He has since moved on to use what he learned in many ways, and in many subjects.

Dr. P. Rothermel heeft in haar promotieonderzoek in Engeland kunnen constateren dat een informele aanpak thuisonderwijs niet benadeelt. D. Van Pelt uit Canada (die aan een promotiestudie over thuisonderwijs werkt) splitste haar testresultaten uit naar de gerapporteerde onderwijsaanpak en constateerde een licht hoger testresultaat bij een onschooling-aanpak van kinderen van basisschoolleeftijd. Dr. A. Thomas, wiens onderzoek wij in onze notitie uit 2003 al bespraken, bevond geen nadelige werking van 'natural learning'.

De keuze voor een meer of minder gestructureerde aanpak van thuisonderwijs – in de betekenis van vaste lessen, expliciet lesgeven en gebruik van op scholen gebruikelijke leermiddelen – kan dus het beste blijven waar zij gezien artikel P1-2 EVRM thuishoort, namelijk bij de ouders zelf.

---

¹⁹ Lees voor meer leerstijlen bij thuisonderwijs:

http://www.education-otherwise.org/Links/HE_Adult_St/ndxLrngStyl.htm

7.3 Middelen van inzicht en toezicht

De middelen van toezicht moeten in overeenstemming zijn met inrichting van het thuisonderwijs zoals die uit de ouderlijke overtuigingen voortvloeit. Het doel van het toezichtproces is om in een balans van waarschijnlijkheden te bepalen of het gepleegde thuisonderwijs goede vooruitzichten biedt tot een leven in zelfstandige volwassenheid, niet slechts in economisch maar ook in emotioneel en moreel opzicht.

Eerbiediging van dit principe leidt tot marginale toetsing. Dit houdt in dat slechts een afkeuring volgt na een situatie geconstateerd te hebben die in de ogen van elke redelijk denkende en goed over de mogelijkheden geïnformeerde mens niet kan leiden tot de beoogde staat van zelfstandige volwassenheid. Dat houdt in dat een behoorlijk gepresenteerde thuisonderwijsaanpak het voordeel van de twijfel zal hebben te genieten, ook al wijkt deze af van de gebruikelijke onderwijsaanpak op scholen. Ook volgt daaruit dat de toezichthouder situaties te beoordelen krijgt waarmee nog geen ervaring is opgedaan. Eerder opgedane ervaring bieden omgekeerd weer geen sluitende maatstaf voor een beoordeling van een nieuwe situatie van thuisonderwijs. Omzichtigheid is geboden, en bovendien het vermogen om met een kritische blik de eigen oordeelspraktijk in ogenschouw te nemen. Als levenservaring en wijsheid al ergens nut hebben, dan zeker in de praktijk van het toezichthouden op thuisonderwijs. Men zou zich kunnen afvragen of inspecteurs met zulk een niveau van wijsheid en expertise niet eerder elders in het onderwijsveld een rendement van nuttige bijsturing zouden kunnen leveren.

7.3.1 Ouderlijk commitment

De NVvTO stelt zich voor dat eventueel te houden toezicht op thuisonderwijs, dat bijvoorbeeld op basis van de hierboven beschreven educatieve filosofie plaatsvindt, zich concentreert rondom de betrokkenheid, de aandacht en de beschikbaarheid van een ouder in de rol van coach en van facilitator van de middelen die de intrinsieke aandacht van het kind hebben en zijn nieuwsgierigheid prikkelen. De Schotse richtlijn voor toezicht op thuisonderwijs suggereert om vooral naar deze zaken te kijken.²⁰ Dit lijkt op het eerste gezicht een rol die van elke zelfstandig thuisonderwijzende ouder (en misschien wel van elke ouder zonder meer) verwacht mag worden.

7.3.2 Observatieverslag van een vertrouwde derde

Mocht de toezichthouder gegronde reden hebben om aan het rendement van de aanpak bij een bepaald kind te twifelen, dan zou een vorm van observatieverslag van een derde nuttig kunnen zijn, als die bijvoorbeeld het kind op zekere leeftijd spontaan een bepaalde vaardigheid heeft zien vertonen. Maar voorop dient de inspanningsverplichting van de ouders te staan, niet de output van het kind.

7.3.3 Toetsafname

Om inzage in de resultaten van bijvoorbeeld een CITO-toets kan natuurlijk slechts worden gevraagd, als de ouders van mening zijn dat de afname van een dergelijke toets zinvol overeenstemt met hun onderwijsaanpak. Scholen hebben in Nederland ook het recht om zelf de manier te bepalen hoezeer hun inspanningen beklijven. Thuisonderwijzende ouders hebben bovendien een veel nauwere dagelijkse band met hun kinderen dan een leerkracht met zijn leerlingen en beschikken met navenant meer gemak over inzicht in hun vaardigheden.

---

²⁰ Zie voor de Schotse richtlijn voor toezicht op thuisonderwijs:
<http://www.scotland.gov.uk/library5/education/gcech-01.asp>

7.3.4 Professionele beoordeling

Beoordeling van het thuisonderwijs en het kind door een derde van buiten het gezin is in beginsel alleen nodig als de toezichthouder objectieve redenen heeft om te twijfelen aan de door de ouders overlegde informatie over het thuisonderwijs, of als de ouders zelf reden zien om aan de mate van rendement van hun eigen inspanningen te twijfelen, of als naast de toezichthouder elk redelijk denkende mens tot de bevinding zou komen dat de onderwijsaanpak bij het kind niet tot een leven in zelfstandige volwassenheid zou kunnen leiden, terwijl dat bij een andere aanpak wel mogelijk zou zijn.

7.3.5 Informatieverstrekking en bewijslast

De ouders hebben een zekere plicht van een behoorlijke informatieverstrekking omtrent het thuisonderwijs, maar de overheid heeft de bewijslast te dragen. Gezien de gebleken effectiviteit en het laag gebleken faalrisico van thuisonderwijs in andere ontwikkelde landen zou de last van informatieverstrekking voor de ouders licht moeten zijn, althans niet zwaarder gemaakt moeten worden dan nodig.

Dat de last van informatieverstrekking niet omvangrijker dient te zijn dan nodig volgt uit het recht op respect jegens privacy en gezinsleven, vastgelegd in artikel 8 EVRM. Men bedenke hierbij dat in vele thuisonderwijsgezinnen gezinsleven, opvoeding en thuisonderwijs met elkaar geïntegreerd zijn.

7.3.6 Literatuur

In de praktijk kunnen toezichthouders een sterk groeiende hoeveelheid literatuur over thuisonderwijs raadplegen om te zien of een door een thuisonderwijsgezin gepresenteerde aanpak beschreven is en zich daarmee al aannemelijk heeft kunnen maken. Vele Nederlandse thuisonderwijzers hebben zich ook door buitenlandse literatuur tot een bepaalde aanpak laten inspireren.

7.3.7 Adviescommissie

Een adviescommissie over thuisonderwijs zou bij de door de NVvTO als noodzakelijk geziene kennisontwikkeling bij overheid en toezichthouder goede diensten kunnen bewijzen. Uit Tasmanië hebben ons goede berichten bereikt over de werkzaamheid van een dergelijke commissie. Die bestaat voor een deel uit onderwijsdeskundigen en voor een ander deel uit actieve en onderlegde thuisonderwijzers, die weten wat er in hun netwerk leeft en die bovendien de behoeften van thuisonderwijzers en hun kinderen uit eigen ervaring of van zeer nabij kennen.

7.4 Verschillen van mening met de toezichthouder

Onenigheid met de toezichthouder over een onverhoopte diskwalificatie van het thuisonderwijs is een kwestie van afweging van mensenrechten, in het bijzonder tussen het ouderlijk recht op onderwijs van het kind overeenkomstig ouderlijke overtuigingen en het recht van het kind op onderwijs dat uitzicht beidt op een zelfstandige volwassenheid.

Het EVRM schrijft bij onenigheid over mensenrechten voor dat de overheid in een weg voorziet in een gang naar de rechter. In zulk een geval mag het thuisonderwijs niet a-priori onmogelijk worden gemaakt, tenzij de toezichthouder een gegrond vermoeden heeft dat situatie van het kind aanleiding geeft tot een maatregel van kindbescherming. Dit laatste zal niet snel gebeuren; sinds in 2002 in Nederland meer bekend is geworden over de effectiviteit van thuisonderwijs zijn er voorzover in de NVvTO bekend geen maatregelen van kindbescherming meer opgelegd, ook al was er niet altijd sprake van thuisonderwijs binnen het raam van de wet.

Onze verwachting is overigens dat niet veel ouders in een situatie van volstreekte afkeuring en een verbod op continuering van thuisonderwijs zullen belanden. In landen waarin op een

inzichtelijke manier en in lijn met de situatie toezicht op thuisonderwijs wordt gehouden komt dit ook weinig voor. Ten eerste zou dan duidelijk zijn dat het alternatief – schoolgang – een duidelijke remedie zou moeten bieden. Wij haalden al aan dat schoolonderwijs in Nederland 7% functioneel analfabetisme onder schoolverlaters opleverde. Kinderen met labels zoals ADHD of hoogbegaafden passen vaak niet erg in een schoolsysteem; thuisonderwijs is dan een probaat middel, zo blijkt uit Australisch onderzoek.

8 Tot besluit

Deze verhandeling zal naar wij hopen een nuttig startpunt vormen voor gesprekken over thuisonderwijs met de politiek, met het ministerie van OC&W, met de Inspectie van het Onderwijs en met alle andere geïnteresseerden.

Na onze notitie van 2003 is ook dit weer een lang stuk geworden, maar toch hebben wij het gevoel nog maar nauwelijks begonnen te zijn aan een verantwoorde uitleg van de diverse aspecten van thuisonderwijs. Een reeks van gesprekken met alle bestuurssectoren lijkt ons ook zeker nodig en wij zijn daar dan ook gaarne toe bereid.

Het fenomeen thuisonderwijs, waarin zoveel mensenrechten en -plichten intensief verband met elkaar houden, heeft voor de totstandkoming van een verantwoorde wettelijke grondslag veel aandacht nodig, meer dan de politiek het wellicht op grond van de groeiende maar desondanks bescheiden getalsmatige beoefening in Nederland geneigd zou zijn te geven. Want thuisonderwijs is een smeltkroes van mensenrechten, en het wordt bovendien beoefend door ouders die er niet mee willen stoppen. Daarvoor gaat het veel te goed met onze kinderen.

Lelystad, 22 februari 2005.